

Ο ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΛΑΠΙΘΗΣ ΚΑΙ Η ΗΣΥΧΑΣΤΙΚΗ ΕΡΙΑΔΑ

Κύρια κέντρα τῆς γνωστῆς ἡσυχαστικῆς διαμάχης¹ τοῦ 14^{ου} αἰ. εἶναι βέβαια ἡ Κωνσταντινούπολη καὶ ἡ Θεσσαλονίκη. Ὅμως καὶ ἄλλες περιοχὲς δὲν μένουν ἀμέτοχες στὴν συζήτηση καὶ τὴν ἔριδα, περιοχὲς μάλιστα ποὺ βρίσκονται κάτω ἀπὸ ξένη κατοχή. Ἀνάμεσα στὶς τελευταῖες εἶναι ἡ Κύπρος, ποὺ ἀπὸ τὰ 1192 κατεῖχετο ἀπὸ τοὺς Lusignan καὶ ποὺ γι' αὐτὸ τὸ λόγο ὑπῆρξε τὸ καταφύγιο πολλῶν ἀντιπαλαμιστῶν², ὅταν ἔληξε ἡ ἡσυχαστικὴ διαμάχη μετὰ τὴν ἐπικράτηση τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ καὶ τῶν ἀπόψεών του.

Στὴν Κύπρο στὰ μέσα τοῦ 14^{ου} αἰώνα ζῆ ὁ ἀντίπαλος τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ καὶ φίλος τοῦ Νικηφόρου Γρηγοροῦ καὶ τοῦ Γρηγορίου Ἀκινδύνου Γεώργιος Λαπίθης. Τὶς πρὸ πολλὰς πληροφορίες γιὰ τὸ ἀτομὸ του τὶς παρέχει ὁ Νικηφόρος Γρηγοροῦς³. Τῆ νύχτα τῆς 8^{ης} Δεκεμβρίου 1351⁴ ἐπισκέπτεται τὸν Νικηφόρο Γρηγοροῦ κρυφὰ στὴ φυλακὴ ἕνας παλιός του μαθητὴς καὶ φίλος, ὁ Ἀγαθάγγελος, μεγαλύτερος γιὸς τοῦ Καλλιστράτου, πρόσωπο ποὺ ὁ Βοΐνιν⁵ θεώρησε ἄδικα πλαστό. Ὁ Ἀγαθάγγελος γυρίζοντας ἀπὸ ἕνα μεγάλο ταξίδι στὴν Κιλικία, τὴν Κύπρο, τὴν Κρήτη καὶ τὴν Παλαιστίνη διηγεῖται στὸ δάσκαλο καὶ φίλο του σχετικὰ μετὰ δσους καὶ μετὰ δσα εἶδε καὶ ἄκουσε. Ἔτσι τοῦ κάνει λόγο καὶ γιὰ τὸν Κύπριο φιλόσοφο, τὸν Γεώργιο Λαπίθη, ποὺ, ἂς τὸ σημειώσω ἐδῶ, ὀφείλει τὸ ἐπώνυμό του, σύμφωνα μ' αὐτὰ ποὺ μᾶς λέει ὁ Γρηγοροῦς (XXV, 8), στὸ ποτάμι Λάπιθο, στὶς δχθες τοῦ ὁποῦοῦ βρισκόταν τὸ κτῆμα του.

Ἀπὸ τοὺς νεώτερος ἐρευνητὲς λόγο γιὰ τὸ Λαπίθη ἔκανε κυρίως

¹ Σχετικὴ βιβλιογραφία μπορεῖ νὰ βρῆ κανεὶς στὸ βιβλίο τοῦ *J. Meyendorff*, *Introduction à l'étude de Grégoire Palamas*, Παρίσι 1959, σ. 15 - 22.

² Ὁ. π., σ. 152.

³ XXV, 8 - 15 (Βόνν. III, 27¹⁶ - 39⁸).

⁴ Γρηγοροῦς, XXIV, 3 (III, 3¹ κέ.). Πρβ. καὶ *R. Guiland*, *Essai sur Nicéphore Grégoras*, Παρίσι 1926, σ. 40.

⁵ Πρβ. *R. Guiland*, ὁ. π., σ. 40, ὁποσ. 5, καὶ *Τοῦ ἴδιου*, *Correspondance de Nicéphore Grégoras*, Παρίσι 1927, σ. 253 καὶ 346 - 347 (Athanase Lépentrène).

ὁ R. Guiland¹ στὴν ἔκδοσή του τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Νικηφόρου Γρηγοῦρα, ἀντλώντας τὶς πληροφορίες του ἀπὸ τὰ ὅσα μᾶς λέει, ὅπως ἀνάφερα πρὸς πάνω, ὁ Γρηγοῦρας στὴν Ἱστορία του. Κάνει ἐπίσης λόγο ὁ Guiland καὶ γιὰ τὰ ἔργα τοῦ Γεωργίου Λαπίθης ποὺ σώζονται. Ἀπὸ τὰ ἔργα αὐτὰ ἔχει ἐκδοθῆ μόνον τὸ μεγάλο ποίημά του, ποὺ συνεχίζει κατὰ κάποιον τρόπο τὴ μακριὰ παράδοση τῆς βυζαντινῆς παραινετικῆς ποίησης². Ἀπὸ τὰ ἄλλα ἔργα τοῦ Λαπίθης, ποὺ μνημονεύονται ἀπὸ τὸν Guiland, δὲν μᾶς σώζονται παρὰ μονάχα ἀποσπάσματα. Ἔτσι στὸ χειρόγραφο 2662 (ff. 96r-97r)³ τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων μᾶς σώζεται ἓνα διάγραμμα τῆς «Διαιρέσεως τῶν τῆς εὐσεβοῦς πίστεως κεφαλαίων» καὶ στὸ χειρόγραφο S 689 (f. 30v) τῆς Ἰδίας Βιβλιοθήκης ὑπάρχει μιὰ «Διάγνωσης καὶ λύσεις τῶν αὐτῶν κεφαλαίων, <τῶν> τῆς ἐκκλησίας μυστηρίων καὶ τῶν ἰβ' ἄρθρων τῆς πίστεως, ἃ δεῖ τὸν ἀρχιερεὶα ἐξ ἀνάγκης ἐπίστασθαι καὶ τοὺς ἄλλους διδάσκειν» τοῦ Λαπίθης. Δυστυχῶς ὅμως μόνον δύο ἄρθρα τῆς πίστεως ὑπάρχουν· τὸ φύλλο 31r εἶναι λευκὸ⁴. Τὰ ἀποσπάσματα αὐτὰ μαζὶ μὲ τὶς ἐρωτήσεις πάνω σὲ φιλοσοφικὰ θέματα, ποὺ ὑποβάλλει⁵ ὁ Λαπίθης στὸν μοναχὸ Βαρλαάμ τὸν Καλαθρό, τὰ ἐκδίδω στὸ τέλος τῆς μικρῆς αὐτῆς ἐργασίας μου. Θὰ πρέπει ἐδῶ νὰ προσθέσω ὅτι μᾶς σώζεται καὶ μιὰ ἡθιοποιία τοῦ Λαπίθης μὲ τίτλο: «Ἡθιοποιία. Ποίημα κυροῦ Γεωργίου Λαπίθου, τί ἂν εἶπεν ἡ Θεοτόκος βλέπουσα τὸν Χριστὸν ἐν τῷ Σταυρῷ τῇ ἀγίᾳ καὶ Μεγάλῃ Παρασκευῇ». Ἡ ἡθιοποιία αὐτὴ σώζεται στὸ χειρόγραφο ΦΚΤ' τῆς Πατριακῆς Βιβλιοθήκης⁶· δυστυχῶς δὲν ἔχω ἀκόμη στὴ διάθεσή μου φωτογραφίες τοῦ οἰκείου τμήματος τοῦ χειρογράφου κι' ἔτσι δὲν μπορῶ νὰ τὴν συμπεριλάβω στὴν ἔκδοση τῶν ἄλλων ἔργων του.

Ἡ προσωπικότητα τοῦ Γεωργίου Λαπίθης, καθὼς καὶ ἡ συμβολὴ του στὴν ἡσυχαστικὴ ἔριδα καὶ εἰδικότερα ἡ πνευματικὴ του ἀκτινοβο-

¹ R. Guiland, Correspondance, σ. 344-346.

² Migne P. G. 149, στ. 1002-1046.

³ Στὸ χειρόγραφο τὰ φύλλα ποὺ ἀκολουθοῦν (97v-100v) εἶναι λευκά.

⁴ Στὸ f. 30v βρίσκεται ἐπίσης καὶ τοῦ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Περὶ τοῦ ἐν ποίοις ὀνόμασι τιμᾶται ἐν ἑκάστῳ πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος*. Νὰ πρόκειται ἄραγε γιὰ ἐρανίσματα κάποιου ἀνθρῶπου;

⁵ Σώζονται στὰ χειρόγραφα 1106 (ff. 51r-61v) καὶ 1110 (ff. 80r-94v) τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Βατικανοῦ μὲ τὸν τίτλο: *Βαρλαάμ μοναχοῦ, λύσεις εἰς τὰς ἐπενεχθείσας αὐτῷ ἀπορίας παρὰ τοῦ σοφωτάτου Γεωργίου τοῦ Λαπίθου*. Ἀξίζει νὰ σημειωθῆ ἔδῳ ὅτι ὁ Ἀκίνθουος σὲ μιὰ ἐπιστολὴ του (J. Meyendorff, δ. π., σ. 67, ὅπσο. 4) παραπονεῖται στὸν Βαρλαάμ γιὰ τὸν τόνο τῶν ἀπαντήσεών του στὰ ἐρωτήματα τοῦ Λαπίθης. Στὴν ἴδια ἐπιστολὴ τοῦ Ἀκίνθουος ἀναφέρονται καὶ ἄλλοι λόγοι ποὺ ἔστειλε ὁ Λαπίθης στὸν Βαρλαάμ.

⁶ Ἰωάννου Σακελλίωτος, Πατριακὴ Βιβλιοθήκη, Ἀθήνα 1890 σ. 229.

λία στην Κύπρο, παραμένουν ζητήματα ακόμη λίγο - πολύ άγνωστα και θα φωτιστούν βέβαια καλύτερα όταν δημοσιευθεί ολόκληρη ή άλληλογραφία του Γρηγορίου Ἀκινδύνου και έρευνηθούν σχετικές με τον ήσυχασμό πηγές που παραμένουν ακόμη ανέκδοτες. Ἀπό τὰ έργα του, όπως είδαμε, σώζονται μόνον αποσπάσματα, και κυρίως ως σήμερα ο Λαπίθης κρίθηκε, όπως παρατηρεί ο Guiland¹, από το ήθικό του ποίημα. Ὑπῆρξε πάντως μιὰ πολύπλευρη φυσιογνωμία, όπως μάς το μαρτυρούν τὰ ποικίλα του ενδιαφέροντα², και μιὰ σημαντική προσωπικότητα του καιρού του, όπως μπορούμε νὰ το καταλάβουμε και από το γεγονός ότι μονάχα αυτόν από όλους τους άλλους με τους οποίους ο Νικηφόρος Γρηγορᾶς διατηρούσε άλληλογραφία σχετική με την ήσυχαστική έριδα, μνημονεύει ο Ἰωάννης Καντακουζηνός στην Ἱστορία του³: «Γρηγορᾶς δὲ ὁ Νικηφόρος οὐτε πρότερον, οὐθ' ὕστερον ἐπέπαιτο, ἀλλὰ πρῶτα μὲν Τραπεζουντίοις ἔγραφε τοῖς ἐπιτηδείοις και τῆς Βυζαντιῶν ἐκκλησίας παρατροπῆν τῶν δοθῶν δογμάτων κατηγορεῖ, ἐδίδοσκε τε ἀδεῶς, ὡς χρεὶ ταύτης ἀποτέμενεσθαι νεοσηκίας⁴. Ἐπειτα δὲ και τοῖς ἐν Κύπρῳ φίλοις, τῶν ἄλλων δὲ μάλιστα Λαπίθῃ Γεωργίῳ τινί, πρὸς ὃν οὐ κοινῇ τῆς ἐκκλησίας μόνον κατηγορεῖ, ἀλλὰ και ἰδίᾳ τῶν προσηκόντων». Παραλείπω νὰ μιλήσω για τους ἐπαίνους και τὰ ἐγκώμια, που προέρχονται από ομοϊδεάτες του⁵, για τὰ ὅποια θα μπορούσαμε νὰ πούμε ότι οφείλονται στην προσπάθεια νὰ φανῆ ότι ή αντίσηχαστική μερίδα διαθέτει ανθρώπους με μεγάλο κύρος και με μεγάλη πνευματική καλλιέργεια.

Καθὼς ὅμως, όπως ἀναφέρω πιο πάνω, είναι πρόωρη αὐτή τῆ στιγμή μιὰ γενικότερη μελέτη για τον Γεώργιο Λαπίθη, αφού πολλά στοιχεία παραμένουν ανέκδοτα, στη μικρή αὐτή εργασία μου θα ἀσχοληθῶ με το ζήτημα, ἂν ο Λαπίθης ὑπῆρξε πάντα πολέμιος του Γρηγορίου Παλαμά ή ἂν τελικὰ ἐγκαταλείποντας τους φίλους του πῆγε με το μέρος τῶν ήσυχαστῶν.

Ὁ Guiland παίρνοντας ἀφορμή από το περιεχόμενο μιᾶς ἐπιστολής, που ἀπευθύνεται στον Γρηγορᾶ και που είναι ή τελευταία στη συλλογή από 51 ἐπιστολές του Γρηγορίου Ἀκινδύνου⁶, χωρίς, όπως δέχε-

¹ Πρὸλ. R. Guiland, ὁ. π., σ. 346.

² Ὁ. π., σ. 345 - 346.

³ Ἰωάννου Καντακουζηνού, Ἱστοριῶν IV, 24 (Βόνν. III, 171¹⁵ κέ.).

⁴ Τὸν παρομοιάζουν ακόμη και με τον Ἀχιλλέα. Πρὸλ. J. Meyendorff, ὁ. π., σ. 127, ὅσο. 155.

⁵ Σώζονται στο χφ 155 (ff. 36^r - 79^r) τῆς Μαρκεσιανῆς Βιβλιοθήκης.

ται και ο Guillaud¹, νά εχη γραφή απ' αυτόν, εχει τή γνώμη² οτι πρὸς τὸ τέλος τοῦ ήσυχαστικοῦ ἀγώνα ο Γεώργιος Λαπίθης πρέπει νά εγινε ὀπαδὸς τοῦ Γρηγορίου Παλαμά. Τὴν ἐπιστολή αὐτὴ ο Guillaud τὴ χρονολογεῖ λίγο πρὶν ἀπὸ τὰ 1350³.

Ἡ γνώμη αὐτὴ τοῦ Guillaud εγινε τελευταία δεκτὴ και ἀπὸ τὸν Beck⁴, ἐνῶ ἀντίθετα ο Meyendorff θεωρεῖ τὸν Λαπίθη ὡς ἀνεπιφύλακτο ἀντιπαλαμιστὴ⁵, χωρὶς ὅμως νά ἀναφέρη και νά συζητῇ και τὴν ἀντίθετη γνώμη, πού για δύο λόγους δὲν μπορεῖ νά εἶναι σωστὴ. Πρῶτα - πρῶτα γιατι ο Γρηγορᾶς θά μιλοῦσε για τὸν Λαπίθη τελείως διαφορετικὰ στὴν Ἱστορία του τὸν Δεκέμβριο τουλάχιστον τοῦ 1351⁶, οταν ἡ ήσυχαστικὴ διαμάχη εἶχε τελειώσει με τὴν καταδίκη τοῦ Γρηγορᾶ, θά μποροῦσε πολὺ καλά και νά παραλείψη ελη τὴ σχετικὴ διήγηση και τοὺς ἐπαίνους τοῦ Ἀγαθαγγέλου, κι' ἀκόμη γιατι στὸν κατάλογο τῶν ἀντιπαλαμιστῶν, πού δημοσίευσε ο Giou. Mercati⁷ ἀπὸ τὸ χειρόγραφο 1096 τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Βατικανοῦ, ὑπάρχει και τὸ ὄνομα τοῦ Λαπίθη. Ὁ κατάλογος αὐτὸς πρέπει νά γράφτηκε ὕστερα ἀπὸ τὸ 1368, ἀφοῦ περιέχει και τὸ ὄνομα τοῦ Πρόχορου Κυδῶνη, πού καταδικάζεται ὡς ὀπαδὸς τοῦ Βαρλαάμ και τοῦ Ἀκινδύνου κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ἔτους αὐτοῦ ἀπὸ μιὰ σύνοδο πού συνήλθε στὴν Κωνσταντινούπολη και πού ἀνακήρυξε και τὸν Γρηγόριο Παλαμά ἄγιο⁸.

Τὸ ἐσφαλμένο συμπέρασμα τοῦ Guillaud ὀφείλεται σὲ παρανόηση τῆς ἐπιστολῆς, ὀπως μποροῦμε νά τὸ καταλάβουμε ἀπὸ τὴν περίληψη πού μᾶς δίνει ο Ἰδιος⁹, και ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἐπιστολή, πού τὴ δημοσιεύω ἀμέσως, πιστεύοντας οτι ἡ ἀξία τῆς εἶναι μεγάλη και για τὴν ελη προσωπικότητα τοῦ Λαπίθη και για τὸ ήσυχαστικὸ γενικότερα ζήτημα. Ἡ ἐπιστολή αὐτὴ, πού μποροῦμε νά τὴ χρονολογήσουμε ἀκριβέστερα,

¹ R. Guillaud, δ. π., σ. 282, ὀποσ. 8.

² Ὁ. π., σ. 344: «Si l'on en croit une lettre, dont nous ignorons l'auteur, Lapiithe finit par se rallier à Palamas». Στις σ. 282 - 283 δίδεται και περίληψη τῆς ἐπιστολῆς.

³ Ὁ. π., σ. 282.

⁴ H. G. Beck, Kirche und theologische Literatur im byzantinischen Reich, Μόναχο 1959, σ. 722.

⁵ «Antipalamite convaincu» (δ. π., σ. 126).

⁶ Στὴν πραγματικότητα βέβαια τὸ τμήμα αὐτὸ τῆς Ἱστορίας θά πρέπει νά γράφτηκε ἀργότερα ἀπὸ τὴν ἡμέρα πού ἀκολουθεῖ τὴν ἐπίσκεψη τοῦ Ἀγαθαγγέλου.

⁷ Giou. Mercati, Notizie di Procoro e Demetrio Cidone, Manuele Caleca e Teodoro Meliteniota ed altri appunti, Città del Vaticano 1931, σ. 222 - 223.

⁸ Β. Στεφανίδου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Ἀθήνα 1948, σ. 397.

⁹ R. Guillaud, δ. π., σ. 282 - 283.

δπως θά δοῦμε, μεταξύ τῶν ἐτῶν 1345-1347, γράφτηκε καί μέ τήν πρόθεση νά ἐνισχύση τήν προσπάθεια τῶν ἀντισηχαστῶν νά πείσουν τόν Νικηφόρο Γρηγορά νά ἀναλάβῃ τήν ἀρχηγία τοῦ ἀγῶνα τους. Ἴδου τὸ κείμενο τῆς ἐπιστολῆς :

Marc. gr. 155 f. 78r

Τῷ φιλοσόφῳ Γρηγορᾷ :

Τῆς ἀναιοθησίας, τῆς ἰταμότητος! Οὐ μᾶλλον δεῖγμα τοῦτο τῆς μὲν Ἀκινδύνου περὶ τὴν εὐσεβείαν εὐπορίας καὶ ἀσφαλείας, τῆς δὲ Παλαμᾶ θαυμασιῆς ἀσεβείας καὶ ἀπορίας, ἀλλὰ πᾶν τοῦναντίον, τὸ μὴ μόνον τὴν τῆς Οἰκουμένης προῖσιταμένην τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν ὑπὲρ τῶν κοι-
 5 ῶν δογμάτων συμμαχεῖν Ἀκινδύνῳ καὶ τὸν Παλαμᾶν ἀποβάλλεσθαι καὶ ἀναθεματίζειν, ἀλλὰ καὶ τὰς πορρωτάτω, καὶ μὴ μόνον τοὺς ἐν τῇ τῆς ἐκ Θεοῦ βασιλείας Ρωμαίων ἐπικρατεία, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὑφ' ἐτέροις μὲν ἡγεμόσι τελοῦντας, εὐσεβεῖς δὲ ὁμοίως, παντὶ τῷ θνητῷ τῆς ἀσεβείας ταύτης συγκαταφέρεσθαι; Παλαμᾶς δέ, ὡς ἔοικε, τὴν μὲν παροῦ-
 10 σαν Ἐκκλησίαν ἀσεβεῖν ὑπέληφεν, ἣς δὴ καὶ ἀπέρρηκται, διὰ ταῖς αὐτοῦ δυσσεβείαις οὐ τίθεται, ταῖς πόρρω δὲ κατ' αὐτό τε τοῦτο καὶ ὅτι πόρρω αὐτοῦ διεσιτήκασι καὶ τοὺς ὑφ' ἐτέρας δὲ ἡγεμονίας τελοῦντας μετ' εὐσεβείας αὐτὸ τοῦθ' ὅτι περ ὑφ' ἐτέραις ἡγεμονίαις οὐκ εὐσεβεῖσιν εἰσὶ. Τὸ δ' εὐσεβὲς οὐκ οἶδα ποῖον αὐτῷ ὑπολέλειπται. Τῶν γὰρ εὐσεβῶν οἱ μὲν
 15 εἰσιν ὧδε, οἱ δ' ἐτέρωθι καὶ πανταχοῦ τῆς Οἰκουμένης ἄλλοι κατ' ἄλλα μέρη καὶ δυναστείας ἄλλας, οὐς πάντας οὗτος ἀσεβεῖς ἀποφαίνεται ὅτι
 78v πάντες αὐτοῦ || τὴν ἀσεβείαν ἤσθηται καὶ οὐδὲ τοῖς πέρασι δύναται τῆς Οἰκουμένης λαθεῖν, ἀλλὰ μεσὴ μὲν Ἀντιόχεια καὶ Κύπρος, ἐῷ γὰρ τὰ καθ' ἡμᾶς, μεσὴ δὲ Ἀλεξάνδρεια, μεσὴ δὲ καὶ αὐτὴ Ρώμη
 20 τῆς τῶν ἀσεβημάτων ὑπερβολῆς τῶν τούτου, μεσιὰ δὲ πάντα. Πάντων δὲ καταβοῶντων ταύτης ὀλίγοι κομιδῇ τῆδε ὑπὸ τούτου πεπλάνηται. Μεθ' ὧν πρὸς τοῖς ἄλλοις κακοῖς οὐτοσί καὶ ἀκέφαλος, οὐκ Ἀκινδύνῳ πεπεισμένων, πόθεν; ἀλλ' ὑφ' ἐτέρων ζηλωτῶν εὐσεβείας, πανταχόσε τῆς ἀσεβείας τῆς αὐτοῦ βοηθείσης, μᾶλλον δὲ καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ταύτης πα-
 25 τρὸς Παλαμᾶ καὶ τῶν αὐτοῦ σπουδαστῶν, διασπαρέντων αὐτοῦ τῶν πονηρῶν σπερμάτων ἐπὶ τῷ ριζωθῆναι καὶ φυῆναι καὶ αὐξηθῆναι καὶ καρπὸν ἐνεγκεῖν τὸν παμπόνηρον. Τὰ δὲ ἀντὶ τοῦ ἐπιδοῦναι καὶ θαυμασθῆναι κατέγνωσται ἀπανταχοῦ καὶ κελίγηκε δεῦρο καθ' ἑαυτῶν ἐπιστολάς οἷας προσῆκε καὶ λόγους εὐσεβῶν καὶ σοφῶν ἀνδρῶν φέρεσθαι
 30 κατ' ἀσεβῶν δογμάτων. Ὡν οὐ φέρων τὸν ἔλεγχον ἐπὶ τὸν Ἀκινδύνον τρέπεται καὶ βλασφημεῖ τινάλλως ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος, οἷον ἐκεῖνοι

φημίζουσιν, οὐ γὰρ ἄλλο γε οὐδὲν ἐρῶ, τὸν οὐχ οὕτως αἴτιον αὐτῶ
 γεγονότα ὡς αὐτὸς αὐτῶ τῶν καθ' αὐτοῦ γραμμάτων. Μάρτυς γὰρ ἡ σὴ
 σοφία καὶ αὐτὰ παρόντα τοῦ Λαπίθου τὰ πρῶτα πρὸς τὸν ἱερὸν Ὑάκιν-
 θον γράμματα, ὡς οὐ παρ' Ἀκινδύνου μαθὼν ἐκεῖνος ἢ γράψαντος ἢ 35
 ἄλλως μεμνηνκότιος αὐτῶ τὴν παλαμναίαν πολυθεΐαν, ἀλλ' οὐκ οἶδ' ὅθεν
 ἐτέρωθεν τῶ ἀνδρὶ ταῦτα γράφειν. Ὅθεν ἐν τούτοις καταβοῶν μὲν τῆς
 ἀσεβείας ταύτης, θαυμάζων δὲ καὶ τῆς σῆς ἡρωϊκῆς ὑπεροχῆς τῶν λό-
 γων ὡς πρὸς τοσαύτην σιωπῶσης ἀσέβειαν, θέον μηδένα εἶναι πρὸ σοῦ
 τὸν ἀναιρέτην ταύτης, οὕτω μέμνηται τοῦ Ἀκινδύνου ὡς ἀμυδροτάτα 40
 διακούσας περὶ αὐτοῦ καὶ τοσοῦτον μόνον ὡς εἶη τις ὁ τοῦ κακοῦ τούτου
 μὴ ἀνασχόμενος, μηδὲ τοῦνομα εἰδώς. Καὶ αὐτῶ μένοι τούτῳ μαλα-
 κίαν ἐξονειδίζει πρὸς τὸν ἀγῶνα τοῦτον. Ἄρ' οὖν γένοιτ' ἂν τοῦ Πα-
 λαμᾶ πικρότερος συκοφάντης καὶ ἰταμώτερος, ὃς ὑπὸ παντὸς ἀνδρὸς 45
 εὐσεβοῦς ἀσεβῶν ἐλεγχόμενος ἀνθηρομήτοις ἐλέγχους ἐπ' Ἀκίνδυνον μά-
 λιστα τὴν κακίαν τρέπει τὴν ἑαυτοῦ τοῦτον τὸν τρόπον οἰόμενος ἐκφυ-
 γεῖν τοὺς ἐλέγχους, κακῶς εἰδώς; Ἔως γὰρ ἂν ἀσεβῆ οὐκ ἔστιν αὐτὸν
 ἀπαλλαγῆναι τῶν εὐσεβῶν ἐλέγχων κἂν μηδεὶς ἦ Ἀκίνδυνος, μᾶλλον δὲ 79r
 μυρίοις Ἀκιν || δύνοις καὶ πολλῶ σφοδροτέροις Ἀκινδύνου περιπεσεῖ-
 ται, οἷς εὐσεβείας ὡς ἀληθῶς μελήσει. Σὺ δέ, ὦ βέλτιστε, εἰ φίλον ἦγες εἰς 50
 τὸ παρὸν δυσσεβῆ τὸν Λαπίθην, ὡς Παλαμᾶς ἀποφαίνεται, καὶ σὲ τοῦτ'
 ἐλελήθει, σκόπει· ἢ γὰρ Παλαμᾶν ἢ Λαπίθην εὐσεβῆ νομίζειν ἀνάγκη
 σοι, τὸν δ' ἕτερον δυσσεβῆ. Ἄλλ' οἶμαι Λαπίθου μόνος ἂν καταγνοίη
 δυσσέβειαν ὁ δυσσεβέσιτατος· οὐ δὲ κἀγὼ καὶ πᾶς ὅστις ἐστὶν εὐσεβῆς οὐ
 τολμήσει. Πῶς γὰρ τὸν οὐ μόνον εὐσεβείας περιφανέστατα τρόφιμον, 55
 ἀλλὰ καὶ ἧς τρόφιμός ἐστιν εὐσεβείας ὑπέρμαχον, οὐ μόνον ὡς τῆ τοῦ
 Παλαμᾶ πολυθεΐα μαχόμενον, ἀλλὰ καὶ τῆ τῶν Λατίνων βεβήλω καινο-
 φωνίᾳ παρ' ὄντιν οὖν; Καὶ μαρτυροῦσιν οἱ κατὰ ταύτης αὐτῶ γεγενη-
 μένοι λόγοι, οὐ τῆς τοῦ Παλαμᾶ γε ὄντες ἀτονίας καὶ ἀθεΐας μεσιτοὶ
 ἀλλὰ ἀνδρὸς σοφοῦ τε καὶ γενναίου δυνάμεως καὶ τῆς κατὰ τοῦ 60
 πατρὸς ἑαυτῶν συκοφαντίας, ἣν αὐτὸν ὡς λατινόφρονα συκοφαντεῖ
 Παλαμᾶς, ὑπεριθένεις τὸν ἑαυτῶν πατέρα. Σκέψασθαι δὲ ἄξιον καὶ
 τὴν τοῦ ἡθους τοῦ ἀνδρὸς μοχθηρίαν. Ὅ γὰρ παρὰ τοὺς Γαλατηνοὺς
 τούσδε οὐκ ὀλιγάκις πέμπας τοὺς πείσοντας τὰ ἑαυτοῦ καὶ εἰς Ρόδον
 τοὺς λόγους τοὺς ἑαυτοῦ τῶ ματιστορι καὶ τοῖς ἐκεῖ Λατίνοις, νῦν 65
 ἐπειδήπερ οὐδένα πέπεικε Λατίνων ὡς εὐσεβεῖ ταῦτα λέγων οἷα συκο-
 φαντεῖ καὶ διαβάλλει καὶ βλασφημεῖ τοὺς παρ' ἐκείνους μὲν δαιτιᾶσθαι
 λαχόντας, πολέμῳ κατασχεθείσης αὐτοῖς τῆς πατρίδος ὑπὸ Λατίνων,
 οὕτω δὲ ἐκείνοις οὐ πανταχῆ συμφρονούστας, ὡς καὶ γενναίοις λόγοις
 αὐτοῖς ἀντιτάττεσθαι καὶ διελέγχειν ἐλευθέρους ἐλέγχους ὅποι σφάλλοιντο 70
 τῆς εὐσεβείας. Οὕτως ἐστὶ μιὰρὸν καὶ πάντολμον καὶ ἄλογον ἢ ἀπόνοια

καὶ τῆς εὐσεβείας <ή> ἀπόπτωσις, ἥτις ἀρχὴν λαβοῦσα τῷ Παλαμᾷ τὸ γενέσθαι Θεὸν ἄκτιστον καὶ ἀναρχον ἑαυτὸν διηθῆναι, ὡς φανερώς ἀποφαίνεται, καὶ τὸ θεῖον οὐτως δοῦν ἐναργῶς ὥστε αὐτοῦ καὶ τοῖς σαρκικοῖς ὀφθαλμοῖς ἀκριβῶς ὑποπίπτει τὴν φυσικὴν τοῦ Θεοῦ καὶ οὐσιώδη μορφὴν καὶ θεότητα, οὕτω προῆλθεν ἐπὶ τὸ διασπᾶσαι τοῦτον εἰς ἀνομοίους ἀλλοτριότητος καὶ θεοτήτων πλῆθος ἀριθμὸν ὑπερβαῖνον ἀνίσων καὶ ἀνομοίων καὶ ὡς εἰπεῖν ὁμωνύμων. Διόπερ αὐτὸν οὐ μόνος Ἀκινδυνος, ἀλλὰ καὶ πάντες Χριστιανοὶ οἱ μίαν θεότητα τρισυπόστατον ὁμολογοῦντες ἄκτιστον, ἀόρατον, ἀπλὴν, ἀδιάρητον καὶ ἀπαράλλακτον ὡς τῆς ἐσχάτης ἀσεβείας μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτῷ τοῦ Σατανᾶ πατέρα εἰκότως ἀποστρεφόμεθα.

72 <ή> παραλ. χφ. ||

Ἔχω τὴ γνώμη ὅτι ὁ Λακίθης δὲν ὑπῆρξε ποτὲ ὀπαδὸς τοῦ Παλαμᾶ καὶ ὅτι ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ παρανοήθηκε ἀπὸ τὸν Guiland. Φρονῶ ἀκόμη ὅτι δὲν πρέπει νὰ τὴ χρονολογήσωμε λίγο πρὶν ἀπὸ τὰ 1350, ἀλλὰ ἀκριθέστερα μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1345-1347, γιὰτὶ ὅσα λέγονται στὸ στ. 3 κέ.: «τὸ μὴ μόνον τὴν τῆς Οἰκουμένης προῖσταμένην τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν ὑπὲρ τῶν κοινῶν δογμάτων συμμαχεῖν Ἀκινδύνῳ καὶ τὸν Παλαμᾶν ἀποβάλλεσθαι καὶ ἀναθεματίζειν» καὶ πῖδ κάτω στὸ στ. 9: «τὴν μὲν παροῦσαν Ἐκκλησίαν ἀσεβεῖν ὑπέιληφεν (ὁ Παλαμᾶς), ἥς δὴ καὶ ἀπέρρηκται» δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ προῦποθέτουν τὴ σύνοδο τοῦ 1345 ποὺ καταδίκασε τὸν Παλαμᾶ καὶ νὰ ἔχουν γραφῆ πρὶν ἀπὸ τὴ σύνοδο τοῦ 1347 ποὺ δέχτηκε τὶς ἀπόψεις τοῦ τελευταίου. Θὰ μπορούσαμε ἴσως νὰ χρονολογήσωμε ἀκριθέστερα τὴν ἐπιστολὴ τοποθετώντας τὴν πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Ἰακίνθου, ποὺ πρέπει νὰ πέθανε πρὶν ἀπὸ τὶς 19 Μαΐου 1346¹, ἂν μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ θεωρήσωμε ὅτι ὁ Ἰακίνθος ζῆ ἀκόμη ὅταν γράφεται ἡ ἐπιστολὴ τὰ ὅσα λέγονται στὸν στ. 33 κέ.: «Μάρτυς γὰρ ἡ σὴ σοφία καὶ αὐτὰ πα-

¹ Πρβ. Γρηγορίου Παπαμιχαήλ, Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, Πετροῦπολις - Ἀλεξάνδρεια 1911, σ. 114: «Συνεκλήθη τῷ 1345 Σύνοδος, εἰς ἣν ἐκάλεσαν ἐκ τῶν φυλακῶν τὸν Παλαμᾶν πρὸς ἀπολογία...οὕτω δ' ἡ Σύνοδος καταδικάσασα αὐτὸν ἀπέστειλε πάλιν εἰς τὰς φυλακὰς».

² Πρβ. J. Meyendorff, ὁ.π., σ. 116, ὁποσ. 97. Ὁ Meyendorff θεωρεῖ ἀκόμη (ὁ.π., σ. 88, ὁποσ. 98 καὶ σ. 127, ὁποσ. 157) ὅτι ὁ Ἰακίνθος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ παρακίνησε τὸν Λακίθη στὸν ἀγῶνα ἐναντίον τοῦ Παλαμᾶ. Γιὰ τὸν μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Ἰακίνθο βλ. ἀκόμη καὶ τὴ μελέτη τοῦ Κ. Π. Κύρρη, Ὁ Κύπριος ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης Ἰακίνθος (1345-6) καὶ ὁ ρόλος του εἰς τὸν ἀντιπαλαμιτικὸν ἀγῶνα, Κυπριακαὶ Σπουδαί 25 (1961) 89-122.

ρόντα τοῦ Λαπίθου τὰ πρῶτα πρὸς τὸν ἱερὸν Ὑάκινθον γράμματα».

Ὁ Guiland θεωρεῖ¹ ὅτι ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ δὲν ἔχει γραφῆ ἀπὸ τὸν Γρηγόριο Ἀκίνδυνο, παρόλο πὸς βρῖσκεται στὴ συλλογὴ τῶν ἐπιστολῶν του, ἐνῶ ὁ Meyendorff ἔχει ἀντίθετη γνώμη². Νομίζω ὅμως πὸς ἡ γνώμη τοῦ Guiland εἶναι ἡ σωστὴ καθὼς μᾶς ἐπιτρέπει νὰ τὸ συμπεράνωμε τὸ ἴδιο τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιστολῆς. Ἔτσι διαβάζομε, στ. 1 κέ.: «οὐ μᾶλλον δεῖγμα τοῦτο τῆς μὲν Ἀκινδύνου περὶ τὴν εὐσέβειαν εὐπορίας καὶ ἀσφαλείας», στ. 30 κέ.: «ὦν οὐ φέρων τὸν ἔλεγχον ἐπὶ τὸν Ἀκίνδυνον τρέπεται καὶ βλασφημεῖ τὴν ἄλλως ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος», στ. 33 κέ.: «μάρτυς γὰρ ἡ σὴ σοφία καὶ αὐτὰ παρόντια τοῦ Λαπίθου τὰ πρῶτα πρὸς τὸν ἱερὸν Ὑάκινθον γράμματα, ὡς οὐ παρ' Ἀκινδύνου μαθὼν ἐκεῖνος ἢ γράψαντος ἢ ἄλλως μεμνηνκότος αὐτῶ τὴν παλαμναίαν πολυθεΐαν», στ. 40 κέ.: «οὕτω μέμνηται τοῦ Ἀκινδύνου ὡς ἀμυδροτάτα διακούσας περὶ αὐτοῦ». Δὲν θὰ μπορούσε βέβαια ὁ Ἀκίνδυνος νὰ μιᾶ σὲ ὅλες τὶς περιπτώσεις σὲ μιὰ ἐπιστολὴν του γιὰ τὸν ἑαυτὸν του σὲ τρίτον πρόσωπον, κί' ἀκόμη στ. 78 κέ.: «διόπερ αὐτὸν οὐ μόνος Ἀκίνδυνος, ἀλλὰ καὶ πάντες Χριστιανοὶ οἱ μίαν θεότητα τρισυπόστατον ὁμολογοῦντες, ἄκτιστον, ἀόρατον, ἀπλήν, ἀδιαίρετον καὶ ἀπαράλλακτον, ὡς τῆς ἐσχάτης ἀσεβείας μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτῶ τοῦ Σατανᾶ πατέρα εἰκότως ἀποστρεφόμεθα». Ἐδῶ καθαρὰ πιά ξεχωρίζει ὁ Ἀκίνδυνος ἀπὸ τὸν ἐπιστολογράφον. Θὰ πρέπη ἐπίσης νὰ ἀναφέρω ὅτι ἡ ἐπιστολὴ πὸς μᾶς ἐνδιαφέρει ξεχωρίζεται κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ τὶς ὑπόλοιπες 50 ἐπιστολὰς τοῦ Ἀκινδύνου καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸ συλλογέα, γιὰ τὴν δὲν βρῖσκεται στὴ θέση τῆς, δηλ. μαζί μὲ τὶς ἄλλες ἐπιστολὰς του πρὸς τὸν Νικηφόρον Γρηγορᾶ — ὁ συλλογέας τοποθετεῖ τὶς ἐπιστολὰς κατὰ παραλήπτη — ἀλλὰ στὸ τέλος τῆς ὅλης συλλογῆς.

Παρόλο πὸς ὁ ἀποστολέας τῆς ἐπιστολῆς μᾶς εἶναι ἀγνωστος, θὰ μπορούσαμε νὰ ὑποθέσωμε ὅτι εἶναι γραμμένη ἀπὸ τὸ στενὸ βέβαιον περιβάλλον τοῦ Ἀκινδύνου καὶ ἀπὸ τῆ Θεσσαλονίκης, καθὼς μπορούμε νὰ συμπεράνωμε ἀπὸ ὅσα διαβάζομε στὸν στ. 34 κέ.: «καὶ αὐτὰ παρόντια τοῦ Λαπίθου τὰ πρῶτα πρὸς τὸν ἱερὸν Ὑάκινθον γράμματα», ἀφοῦ τὸ ἐπίθετον ἱερὸν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ὑποθέσωμε ὅτι ὁ Ὑάκινθος εἶναι ἢ ὑπῆρξε ἤδη μητροπολίτης Θεσσαλονίκης.

Οἱ προθέσεις τοῦ ἀγνώστου μᾶς ἀποστολέα εἶναι σαφέστατες. Οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ ἐπιδίωξαν καὶ πέτυχαν τελικὰ νὰ

¹ R. Guiland, δ. π., σ. 282, ὕποσ. 8.

² J. Meyendorff, δ. π., σ. 127, ὕποσ. 157, ὅπου σημειώνεται ὡς ἐξῆς ἡ παραπομπὴ στὴν ἐπιστολὴν πὸς μᾶς ἐνδιαφέρει «Akindynos, Lettre à Gregoras, Marc. gr. 155, fol. 79».

ἀναλάβη τὴν ἀρχηγία τοῦ ἀντιπαλαμικοῦ ἀγώνα ὁ πῖθ σοφὸς ἀνθρώπος τῆς ἐποχῆς, ὁ Νικηφόρος Γρηγοράς. Ἡ ἐπιστολὴ λοιπὸν φαίνεται πῶς γράφτηκε μὲ σκοπὸ νὰ παρακινήσῃ τὸν Γρηγορᾶ νὰ μὴ μένη οὐδέτερος στὸν ἀγώνα, ὅπως καταλαβαίνομε ἀπὸ τὰ ὄσα λέγονται στοὺς στ. 37 κέ.: «*δοθεὶ ἐν τούτοις καταβοῶν μὲν τῆς ἀσεβείας ταύτης, θαυμάζων δὲ καὶ τῆς σῆς ἡρωϊκῆς ὑπεροχῆς τῶν λόγων ὡς πρὸς τοσαύτην σιωπῶσης ἀσεβείαν, δέον μηδένα εἶναι πρὸ σοῦ τὸν ἀναιρέτην ταύτης*»¹. Ἀκόμη ἡ ἐπιστολὴ θέλει νὰ τονίσῃ πῶς ὁ θυμὸς τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ μόνον ἐναντίον τοῦ Ἀκινδύνου εἶναι ἄδικος, γιατί τώρα ὅλος ὁ εὐσεβῆς κόσμος στρέφεται ἐναντίον τοῦ Παλαμᾶ². «*Ἄλλωστε ὁ Λαπίθης, στ. 42-43 «καὶ αὐτῶ μέντοι τούτῳ (τῶ Ἀκινδύνῳ) μαλακίαν ἐξονειδίζει πρὸς τὸν ἀγώνα τοῦτον*». Ἔτσι, ἀν ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγία τοῦ ἀντιπαλαμικοῦ ἀγώνα ὁ Γρηγοράς, δὲν θὰ ἔχη ὀπαδὸ μόνάχα τὸν Ἀκίνδυνο, ἀλλὰ «*μυρίους Ἀκινδύνους καὶ πολλῶ σφοδροτέρους Ἀκινδύνους*»³.

Κυρίως ὅμως ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ γράφτηκε, φαίνεται, γιὰ νὰ τονίσῃ τὴν εὐσεβεία τοῦ Λαπίθῃ, τὴν πίστη του στὴν ὀρθοδοξία καὶ τοὺς πνευματικούς του ἀγῶνες ἐναντίον τῶν Λατίνων, νὰ τὸν ὑπερασπίσῃ ἀπὸ τίς ἄδικες κατηγορίες τοῦ Παλαμᾶ, ποὺ φαίνεται ὅτι τὸν κατηγοροῦσε ὡς λατινόφρονα⁴, κατηγορία συνηθισμένη ἐναντίον τῶν ἀντιχουχαστῶν, ποὺ θὰ βάραινε ὅμως στὴν κρίση τοῦ Γρηγορά προκειμένου νὰ ἀναλάβῃ τὸν ἀγώνα ἐναντίον τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ.

¹ Σὲ ἐπιστολὴ τοῦ Ἀκινδύνου πρὸς τὸν Γρηγορᾶ, ποὺ ὑπάρχει στὸ ἴδιο χειρόγραφο (f. 47r), διαβάζομε τὰ ἀκόλουθα: «*ὡς καὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς πόλεως καὶ τῆς σῆς ἐπιστήμης καὶ ὅλων τῶν λόγων αὐτῶν παρακαλούντων δι' ἡμῶν ἐπὶ τὰς βεβήλους καινοφωνίας τὴν θαυμαστήν σου γλῶττιαν. Γενοῦ δὴ σιραιγός, ὃ γενναῖε, οὐ Πανσανίας ἐπὶ τοὺς Μήδους τοῖς Ἕλλησιν, οὐδὲ Φίλιππος Θηβαίοις ἐπὶ τὰς πύλας, ἀλλ' ὁ πολλῶ τούτων ἐστὶν ἐνδοξότερον, τοῖς εὐσεβέσιν ἐπὶ τοὺς ἀσεβοῦντας*».

² στ. 43-50 τῆς ἐπιστολῆς.

³ στ. 49 τῆς ἐπιστολῆς.

⁴ στ. 50-71 τῆς ἐπιστολῆς.

ΤΑ ΣΩΖΟΜΕΝΑ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ
ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΛΑΠΙΘΗ

α)

V = Vatic. gr. 1106, f. 51r

v = Vatic. gr. 1110, f. 80r

**Βαρλαάμ μοναχοῦ λύσεις εἰς τὰς ἐπενεχθείσας αὐτῷ ἀπο-
ρίας παρὰ τοῦ σοφωτάτου Γεωργίου τοῦ Λαπίθου.**

Ἄπορῖα: Ἐν τοῖς πρώτοις περὶ κινήσεως λόγοις ἀποδείξας Ἀρι-
στοτέλης διὰ πλειόνων ἐπιχειρημάτων πάνυ γενναίως, ὡς ἀδύνατον
ὄλως αὐτοκίνητόν τι εἶναι, ἐν τοῖς περὶ οὐρανοῦ, πᾶν σῶμα φυσικόν, 5
φροῖν, ἀρχὴν ἔχει τὴν φύσιν αὐτὴν ἐν ἑαυτῷ τῆς κατὰ τρόπον κινήσεως.
Ἄρχην δὲ ἑαυτοῦ κινήτικὴν δι' ὧν πάλιν τὸ αὐτοκίνητον εἰσάγειν δοκεῖ
καὶ εἰς ταῦτο ἔρχεσθαι Πλάτωνι, ὅς οὐ μόνον εἶναι τι αὐτοκίνητον τίθε-
ται, ἀλλὰ καὶ ἀρχὴν αὐτὸ πάσης κινήσεως εἶναι δορίζεται. Πότερον οὖν
φῶμεν, ἠναντιῶσθαι ἑαυτῷ τε καὶ Πλάτωνι τὸν φιλόσοφον ἐν τούτοις 10
καὶ αἰτίαις αὐτὸν περιπεσεῖν ἥμισυ φιλοσοφοῦσι πρεπούσαις ἢ ἔστι τις
ὑπὲρ αὐτοῦ λόγος ᾧ ἀπολύσειεν ἂν τις αὐτὸν ἐνδίκως τῶν τοιούτων
αἰτιῶν;

Ἄπορῖα: Τὸ ἐν Ἀριστοτέλης φάσκων πού ἰσαχῶς τῷ ὄντι κατη-
γορεῖσθαι, φαίνεται αὐθις ἀρχὴν αὐτὸ τιθέμενος ἀριθμῶν ἐξ οὗ πάντως 15
συμβαίνει ὑπὸ τὸ ποσὸν τίποτεσθαι· ὅφ' ὃ γὰρ γένος τὸ ὄλον καὶ τὸ μέ-
ρος. Οὐ γὰρ ἡ στιγμὴ μέρος γραμμῆς, ὅθεν εὐλόγως καὶ ἄποσος; Ἄλλὰ
μὴν || τοῦτο Ἀριστοτέλει ἀδύνατον δοκεῖ εἶναι, τὸ εἶδος κατηγορίας v 83v
τινὸς πασῶν κατηγορεῖσθαι.

Ἄπορῖα: Τὰ ἐνυλα εἶδη πότερον δοῦν πρὸς ἕτερον ἢ οὐ; Ἄλλ' εἰ 20 V^{54v} V^{85r}
μὴ δοῦν, πόθεν αἱ σωματικαὶ δράσεις καὶ πείσεις τῆ ἐναργείᾳ καταλαμ-
βανόμεναι τῆς αἰσθήσεως; Θερμαίνει τε γὰρ τὸ πῦρ καὶ ψύχει ἢ χιῶν
καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον πρὸς ἃ πέφυκε δοῦν, ἐξ ὧν γένεσις καὶ φθορὰ
καὶ πᾶσα μεταβολή. Ἄλλὰ μὴν, εἰ χρὴ τῆ αἰσθήσει πιστεύσαντας ὁμο-
λογεῖν αὐτὰ δοῦν, οὐδὲν ἤτιον ἄπορον ἐκ τοῦ τρόπου· ἢ γὰρ μετα || βα- 25 V^{55r}
τικῶς τοῦτο ποιεῖ ἀπὸ τοῦ ἐν ᾧ εἰσιν ἐφ' ὃ δοῦν μεταβαίνοντα ἢ μέ-
νοντα ἐν τοῖς οἰκείοις ὑποκειμένοις ἕτερα εἶδη ἐν τοῖς πεφυκόσι γεννᾶ
καὶ οὐδέτερον δὲ φαίνεται δυνατὸν ὥστε οὐδὲ δοῦν. Εἰ γὰρ μεταβαίνει,
χωριστὰ ἔσται, ὅπερ ἀδύνατον· εἰ δὲ μένοντα γεννᾶ ἕτερα, || ἐκ τοῦ μὴ v 85v
ὄντος εἰς τὸ εἶναι παράγει, ὅπερ ἀφώρισται μόνῳ Θεῷ. 30

Ἄπορῖα: Ὁ ἀνθρώπινος νοῦς πότερον εἰσδέχεται τῶν νοητῶν v 57r v 88v
τὰ εἶδη εἰς ἑαυτὸν ὅταν νοῆ ἢ μὴ; Ἄλλ' εἰ μὲν μὴ δέχεται, πῶς νοεῖ;
Οὐ γὰρ ἀπόχρη πρὸς τὴν φαντασίαν ὡς πρὸς κάτοπτρον δοῦν, ὥσπερ

V 57v οὐδὲ τῷ ὀφθαλμῷ πρὸς τὰ ὄρατὰ ἀτενίζειν, ἀλλὰ || δεῖ καὶ ἰυποῦσθαι
35 τὰ ἐκεῖθεν ἐκματιτόμενα. Ἐνάλογον δὲ ὡς ὄρατὰ πρὸς ὄρασιν, πρὸς
νοῦν φαντασία. Εἰ δὲ δέχεται, πῶς αὐθις ἀποβάλλει αὐτὰ ἐπιλανθανό-
μενος καὶ ταῦτα οὐκ ἔχων ρέουσιν οὐσίαν ἢ ἀλλοιουμένην;

V 60v V 93r Ἄπορτα: Ἐπεὶ πᾶσα ἐνέργεια ἢ ἐξ ἀνάγκης ἔπεται τῇ ἐνεργούσῃ
V 61r οὐσίᾳ ὡς τῷ πυρὶ τὸ θερμαίνειν καὶ τῷ ἡλίῳ τὸ φαίνειν || ἢ ἐνδεχο-
40 μένωσ ὡς τὸ βαδίζειν ἀνθρώπῳ, ἢ τοῦ κτίζειν ἐνέργεια ἐπὶ Θεοῦ, πό-
τερον ἀναγκαία ἐστὶν ἢ ἐνδεχομένη; Εἰ μὲν γὰρ ἀναγκαία, ἔπεται πάντως
τὸ ἀεὶ συνεῖναι ταύτῃ τὰ κτίσματα, ὅπερ χριστιανοῖς ἀποτρόπαιον οὖτω
φρονεῖν· εἰ δ' ἐνδεχομένη μείζον ἄτοπον ἀπαντήσεται. Συμβεβηκός τε
γὰρ τὸ ἐνδεχόμενον πᾶν καὶ φθαρτὸν ἐξ ἀνάγκης, ὥστε μεταβολὴ περὶ
45 τὴν ἄτρεπτον φύσιν ὑποληφθήσεται.

1 ἀρλαᾶμ V || 3 <'E>V v || 6 τόπου v ||.

β)

Paris. S 689, f. 30v

Τοῦ σοφωτάτου καὶ λογιωτάτου κυροῦ Γεωργίου τοῦ Λα-
πίθου: Διάγνωσις καὶ λύσις τῶν αὐτῶν κεφαλαίων, <τῶν> τῆς
ἐκκλησίας μυστηρίων καὶ τῶν ἰβ' ἄρθρων τῆς πίστεως, ἃ δεῖ
τὸν ἀρχιερέα ἐξ ἀνάγκης ἐπίστασθαι καὶ τοὺς ἄλλους διδά-
5 σκειν:

*Ἄρθρον α' Πρῶτον οὖν μὲν δεῖ πιστεύειν ὅτι ἔστιν εἰς Θεὸς Κύριος, παντο-
τῆς πίστεως κράτωρ, πάντων κυριεύων ὅσα παρ' αὐτόν ἐστιν ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ
οὐκ ἐστὶν ἕτερος πλὴν αὐτοῦ, οὐδὲ πλείω μονάδος ἢ πάντων ἀρχῆ,
καθὼς αὐτὸς ἔφη τῷ Μωυσεῖ: «Ἐγὼ Θεὸς πρῶτος καὶ ἐγὼ μετὰ ταῦτα
10 καὶ πλὴν ἐμοῦ οὐκ ἐστὶν ἄλλος».

*Ἄρθρον β' Δεύτερον δὲ πιστεύειν χρὴ ὅτι ὁ εἰς οὐτός Θεὸς οὐκ ἐστὶν μία ὑπό-
στασις, εἴτιον πρόσωπον ἔν, καθὼς τοῖς Ἰουδαίοις δοκεῖ, ἀλλὰ τριάς
ἐστὶν εἴτε προσώπων εἴτε ὑποστάσεων εἴθ' ὅπως ἂν ἄλλος τις ἐθέλει
καλεῖν. Ὡν τὸ μὲν ἐν πρόσωπον ἀγέννητον, τὰ δὲ λοιπὰ δύο ἐκ τοῦ
15 ἀγεννήτου τὴν ὑπαρξιν ἔχει, τὸ μὲν γεννητῶσ τὸ δὲ ἐκπορευτῶσ. Ὄνομα
δὲ τῷ μὲν ἀγεννήτῳ Πατὴρ τῷ δὲ γεννητῷ Υἱὸς τῷ δὲ ἐκπορευτῷ
Πνεῦμα Ἅγιον. Ἰδιότητες Πατρὸς μὲν ἢ ἀγεννησία, ἦτοι τὸ μὴ ἐκ τινος
καὶ τὸ αἴτιον εἶναι οὐσιωδῶσ Υἱοῦ καὶ Πνεύματος· Υἱοῦ δὲ τὸ γεννᾶ-
σθαι ἐκ τοῦ Πατρὸς· τοῦ μέντοι Ἁγίου Πνεύματος τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς
20 ἐκπορεύεσθαι ὁμολογεῖν...

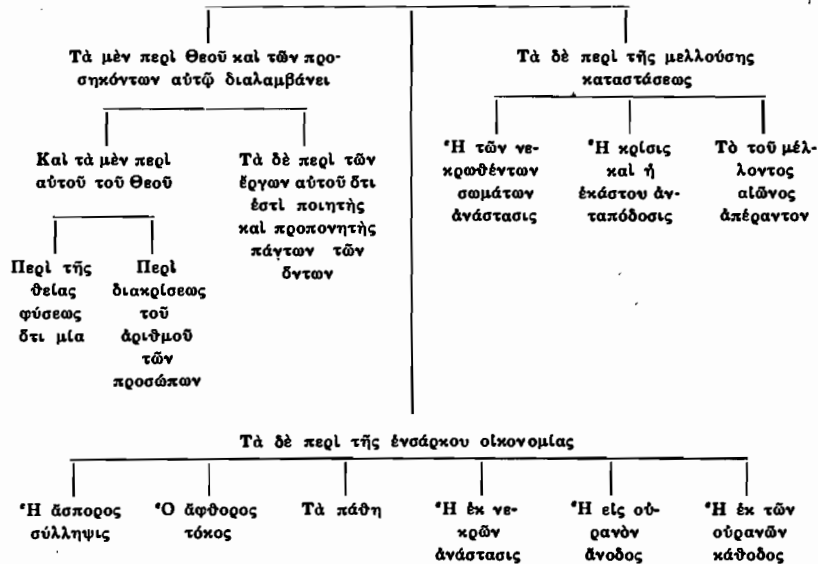
* Π.Δ. Ἐξοδ. XX 1-3.

2 <τῶν> πρόσθεσα || 14 ὄν χφ || 16 γεννητῶσ χφ ||.

γ)

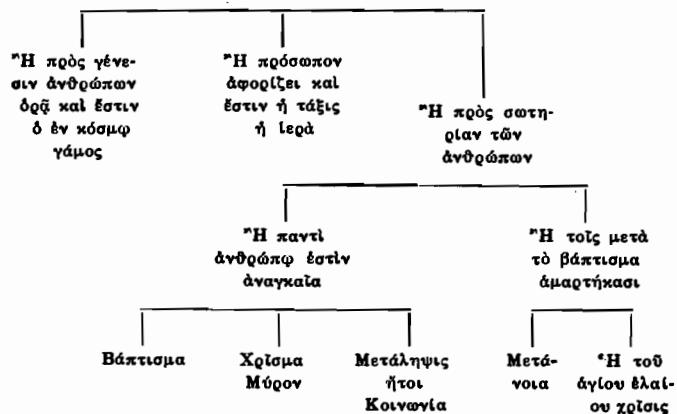
Paris. gr. 2662, f. 96 r

Τοῦ σοφωτάτου καὶ λογικώτατου κυροῦ τοῦ Γεωργίου τοῦ Λαπίθης :
Ἡ διαίρεσις τῶν τῆς εὐσεβοῦς πίστεως κεφαλαίων

ἀνταπόδοσις χφ

Τὰ τῆς ἐκκλησίας ἐπιτὰ μυστήρια

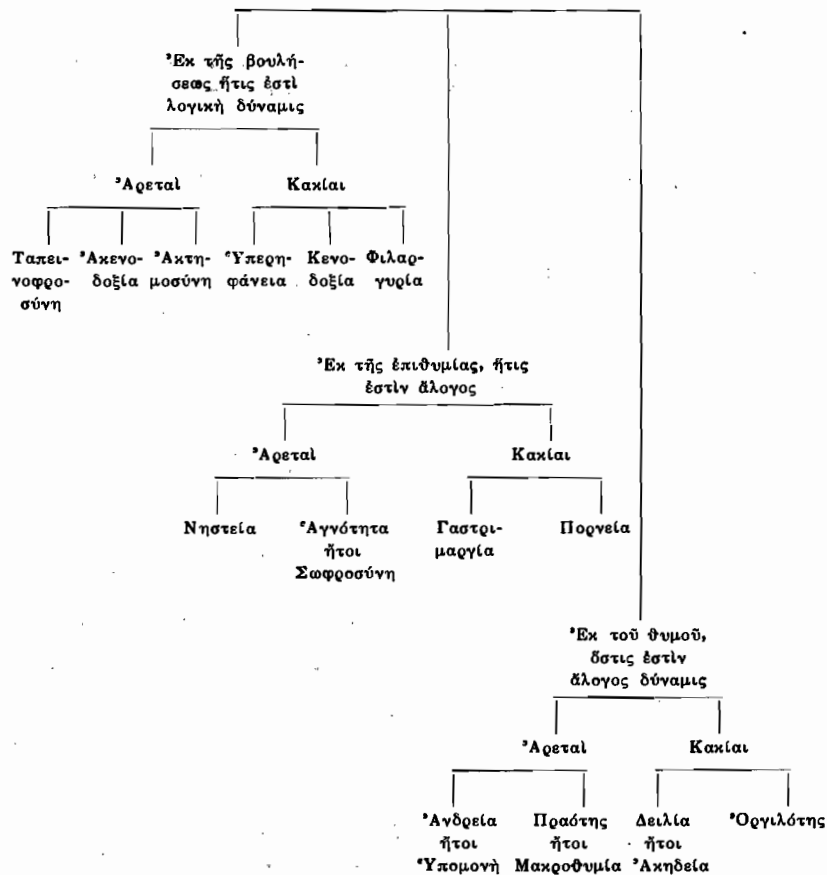

96v

ἁμαρτήμασι χφ

97r

Αἱ ἀρεταὶ καὶ αἱ κακαὶ αἱ ἐκ τῶν τῆς ψυχῆς δυνάμειον

ἐκ δὲ τοῦ θυμοῦ ἦτις χφ || ἀκτιμοσύνη χφ

Σπουδαστήριον Μεσαιωνικῆς
Ἑλληνικῆς Φιλολογίας

ΕΥΔ. Θ. ΤΣΟΛΑΚΗΣ

ΠΡΟΣΘΗΚΗ

Εἶχε δοθῆ γιὰ δημοσίευση ἡ μικρὴ αὐτὴ ἐργασία, ἔταν, μὲ τὴν εὐγενικὴ φροντίδα τοῦ σεβαστοῦ μου καθηγητοῦ κ. Α. Πολίτη, ἀπόκτησα σὲ μικροφίλμ τὸ τμήμα τοῦ πατριακοῦ χειρογράφου ΦΚΣ' ποὺ περιέχει τὸ ἔργο τοῦ Γεωργίου Λαπίθου, ποὺ ἀνάφερα ἤδη (σελ. 85) καὶ ποὺ ἐπιγράφεται: «'Ἠθοποιία... κλπ.». Στὸν κ. Πολίτη ὀφείλω καὶ τὴν ἐνδιαφέρουσα πληροφορία ὅτι τὸ χφ ΦΚΣ' δὲν εἶναι τοῦ 16ου αἰ., ὅπως τὸ χρονολογεῖ ὁ Ἰω. Σακκελίων, ἀλλὰ τοῦ α' ἡμίσεος τοῦ 14ου. Τὸ ἔργο αὐτὸ τοῦ Λαπίθου ἐπιφυλάσσομαι νὰ τὸ δημοσιεύσω ἀργότερα.